

Mange står i taknemlighedsgæld til Dem for Deres altid beredvillige hjælpsomhed, ikke mindst selskabet, hvor Knud Rasmussen Mindeekspedition 1978-80 ikke ville have kunnet gennemføres uden Søværnets støtte med transport – såvel sejlads i delvis uopmålt farvand, som helikoptertransport – af 10 tons gods til ekspeditionshuset på Tugtulgissuak/Kap Seddon i Melville Bugten. Den danske marine har været repræsenteret i selskabets ledelse gennem alle 110 år, de seneste 40 år ved vicepræsidenterne A. H. Vedel og S. Thostrup.

På denne baggrund er det, at De tildeles selskabets VITUS BERING MEDALJE som tak for de mange netop nævnte fremragende ydelser i den geografiske videnskabs tjeneste.

Præsidenten sluttede med følgende lykønskninger:

Kortlægning er basis for geografers arbejde. Selskabets to vicepræsidenter repræsenterer opmåling af såvel land- som havarealer. Professor Einar Andersen har netop forladt posten som vicepræsident, og vi har i dag gerne villet takke begge vore vicepræsidenter for indsatsen. Det er mig en glæde hermed at ønske vort hæderkronede gamle selskab til lykke med de 110 år.

VITUS BERING

Tale i Søofficersforeningen:

Knud Rasmussen er den rette at starte dette lille causeri med. Han var den store slæderejsende, der i felten tog de opgaver og teorier op, som de geografiske professorer Steensby og Gudmund Hatt havde udviklet om eskimoernes oprindelse. I selskabets historie indtager Knud Rasmussen en førsteplads. Samtidig er han den, der i sin tale i 1930 ved den årlige Rebild fest tog initiativet til etablering af en Vitus Bering komité under protektion af daværende kronprins Frederik, senere kong Frederik IX.

I 1941 oprettedes Vitus Berings Mindefond, hvis fornemste opgave er uddeling af Vitus Bering medaljen, der tilkendes som belønning for fremragende ydelser i den geografiske videnskabs tjeneste. Den er i aften tildelt for 7. gang. De tidligere modtagere var prof. N. E. Nørlund, prof. Niels Nielsen, prof. Torsten Hågerstrand, viceadmiral A. H. Vedel, prof. S. Thorarinsson og prof. Valter Schytt.

Modtageren af Vitus Bering medaljen i aften, viceadmiral S. Thostrup, skal hyldes med en stor tak for en helhertet indsats for den geografiske videnskab. Vi i selskabet skylder ham tak for velovervejede og kloge råd i et utal af beslutninger og for støtte til ekspeditioner, f.eks. til Melville Bugten 1978-80 og Færøerne. Jeg har således rejst med viceadmiralen til Thule, en stor oplevelse, hvor Thostrup i Knud Rasmussens hus i Dundas på vegne af HKH Prins Henrik overrakte ekspeditionshytten Kunupaluk på Tugtulgissuak/Kap Seddon, til borgmesteren i Qanaq, Qarqatsiak Nielsen. Knud Rasmussen var en stor dansker, et levende menneske, fuld af mod og energi, og hans første ekspedition blev hans skæbne. Noget tilsvarende kan siges om den anden store dansker, Vitus Bering. Følgende skal citeres fra 1. Thule Ekspedition, der blev nævnt i Dundas: »år vil gå, nye tider vil gry med andre mål for rejser, men så længe mennesker fødes og dør, vil den saga, der rejstes i disse egne fattige stenmarker, tale til os med de vældige ødemarkers alvor«.

Tout de meme pour juger un marin il veut mieux etre un peut ou courent de chose de mer. For geografi er havet, oceanografien, en uadskillelig del, eftersom $\frac{7}{10}$ af jordens overflade er hav. Specialiseringen i dag har tvunget geografierne til at koncentrere sig om kystforskningen, men 30'ernes maritime geografi, som den doceredes ved G. Schott og Hans Petterson, kræver i dag en fornyelse. Foruden den ortodokse struktur har miljøaspektet og havrets-konventionen skabt nye perspektiver.

Den danske flåde har i sin laurbærkrans et fornemt blad: Vitus Bering. Han faldt på højden af sin sejr på Bering Øen 1741 efter først at have gennemsejlet Bering Strædet og på sin sidste ekspedition at have besøgt Alaskas kyst og Aleuternes ørække. Vitus Bering vandt udødelighed ved, at senere forskere navngav såvel strædet, der skiller verdens to største landmasser samt havet N for Aleuternes ørække efter ham. Den mennesketomme ø, hvor han døde, bærer ligeledes hans navn. Det blev hans livsværk at åbne disse egne for videnskaben, den vigtige bro mellem den gamle og den nye verden. Forskningsresultater herfra blev allerede givet på Berings 2. ekspedition bl.a. af tyskeren Steller. Knud Rasmussen endte sin 5. Thule Ekspedition ved, fra Kap Deshnew at betragte sit slædespor mod øst gennem hele Nordamerika til Thule.

Hvem var da Vitus Bering? Han var født 1681 i Horsens. Søn af visiterer Jonas Svendsen og hustru Anna Pedersdatter Bering og opkaldt efter sin grandonkel, kgl. historiograf Vitus Pedersen Bering. Han drog tidligt til søs, Ostindien og Vestindien, og mødte i Amsterdam viceadmiral Cruys, født i Stavanger. Peter den Store skulle bruge sømænd til den flåde, han var i færd med at opbygge, og Vitus Jonassen Bering blev 1703 hvervet som underløjtnant. Han deltog i Den Store Nordiske Krig og blev i 1724 leder af ekspeditionen, der skulle finde ud af, om Asien og Amerika var landfast.

Kendskabet til det nordlige Stillehav

Magellans omsejling af Amerika gør, at man i 1540 opfatter Amerika som et kontinent. Polarhavet og det nordlige Stillehav var ukendt. Man nærmede sig området fra to sider: Tværs gennem Sibirien og sydfra langs fastlandenes kyster. Chr. IV's periode skabte de store sømandstraditioner og ekspeditoner. Chr. IV sejlede selv fra Bergen nord om Nordkap. Jens Munk opdagede Hudson Bay, Churchill River. Det nordlige Stillehav fra nordlige Japan til nordlige Californien var ukendt. Kartograferne digtede. På den berømte franske kartograf Guillaume de Lilles kort 1714 hang Yeso sammen med Japan, og øst herfor strakte Compagni Land og Gama Land sig som en fortløbende kyst over til Amerika. 1720 hævdede de Lille over for det franske Akademi, at Yeso er en del af Asiens fastland og Japan en halvø på Yeso.

Russernes kendskab var bedre funderet. 1580 strømmer kosakkerne mod øst. De kunne hverken læse eller skrive og således ikke skønne over afstande endsige tegne kort. 1648 når de Tjukter halvøen. Kinas kejser Kang-hi tvinger russerne til at opgive Amur Landet (1689). Det generobrer de i midten af 1800 tallet. Kamtjatka erobres 1696.

Berings 1. ekspedition 1725-1730

Zar Peter den Store gav den 23/12 1724 følgende instruks til Vitus Bering:

1. Byg 1-2 dæksfartøjer til Kamtjatka. 2. Sejl nordpå. 3. Afgør om kysten slutter sig til Amerika. Det var en stor og kostbar ekspedition. Det tog 3 år at nå nedre Kamtjatka. Skibet Gabriel afsejlede den 13/7 1728 med de to underordnede officerer, danskeren Spangsborg og russeren Chirikov, ialt en besætning på 44 mand med proviant til et år. De nåede op i Polarhavet og vendte den 16/8 på 67° 8' nordlig br. Den 1/3 1730 var Vitus Bering tilbage i Sct. Petersborg efter, at han i sommeren 1729 forgæves havde eftersøgt Amerika. Havdybderne, drivtømmer, fugle mm. havde overbevist ham om fastlandets nærhed. Resultaterne af Berings første ekspedition er skelsættende i jordens opdagelseshistorie, idet kvaliteten af de kartografiske oplysninger er imponerende. Berings faglige dygtighed og hans evne til videnskabeligt at udnytte de givne muligheder har været forudsætningen herfor. Kosakernes kort var kun skitser uden astronomiske stedsbestemmelser. F.eks. viser Peter Gudinovs kort 1667 der ligner et Ptolemæuskort, hele Nordasien som et rektangel. Det bedste datidige kort er Strahlenbergs kort 1730, blot er den øst-vestlige udstrækning af Nordasien 40 længdegrader for kort. Berings kort giver NØ Asien det rigtige omrids, idet såvel længde- som breddebestemmelserne er rigtige. Bredderne er bestemt ved solhøjden med Jacobs stav eller Davie's kvadrant. Det er længdebestemmelserne, der var de vanskelige. Berings 0-meridian går gennem Tobolsk. Herfra har han omhyggelige distancemålinger. Længdebestemmelsernes nøjagtighed beror endvidere på to måne-

førmørkelser 1728 og 1729, der indtrådte under hans ophold i Kamtjatka. Et halvt århundrede senere gennemsejler James Cook den samme rute og udtaler sin store beundring for Berings indsats, ligesom han er ansvarlig for navngivningen af såvel stræde som hav.

Den Store Nordiske Ekspedition 1733-43

Bering blev i Sct. Petersborg mødt med uvilje, intriger og personlig ondskab. Joseph-Nicolas de l'Isle (en broder til Guillaume) var 1730 professor i astronomi ved det nyoprettede russiske Videnskabernes Akademi, og han tålte dårligt kritikken af broderens arbejde. Stilfærdigt men sejt blev modstand og uvilje dog overvundet, idet Bering foreslog en ny ekspedition, som skulle omfatte følgende 3 programmer: 1. kortlægning af Asiens nordkyst, 2. kortlægning af forbindelsen til Japan, 3. udforskning af det nordlige Stillehav Ø for Kamtjatka samt at finde dels Gama Land og dels Amerika. Ekspeditionen varede fra 1733 til 1743. Blandt ekspeditionsdeltagerne var Morten Spangsborg, der løste opgaverne vedr. Japan og Peter Lassenius, der omkom under ekspeditionerne i Nordasien Ø for Lenaflodens munding. Den Store Nordiske Ekspedition krævede al Berings kraft og tålmodighed, idet ansvaret for alle foretagender Ø for Ural var Berings, men i de administrative spørgsmål skulle der forhandles med stedlige embedsmænd, hvor f.eks. guvernøren Gregori Pisarev skabte mange forviklinger, og vedr. ekspeditionssager skulle beslutninger træffes i samråd med officererne. Her kom forskellen mellem sømanden, der foruden kortlægningsopgaver også havde ansvaret for skib og mandskab ofte i modstrid med videnskabsmændenes, hvad enten det var den meget dygtige Steller eller den yngste tredje broder de l'Isle, der var med som kartograf. Det tog 8 år at føre proviant, mandskab, værktøj mm. de over 7.000 km fra Sct. Petersborg til Avachabugten på Kamtjatka. Den 4/6 1741 afsejlede to skibe, Sct. Peter med Bering og Sct. Paul med Chirikov som kaptajner med sydøstlig kurs for at finde Gama Land. Den 12/6 havde de nået 46° n. br. uden at opdage noget.

Kursen lægges mod NØ, og den 19-20/6 bliver de to skibe borte fra hinanden på grund af tåge. Chirikov sætter kursen ØNØ og når 15/7 Alexander arkipelet (Juneau, Alaska), mister sine skibsbåde med 15 mand under landgangsforsøg. Har intet frisk vand, hvorfor han vender om. Af 76 mand omkom de 21. Bering sætter atter kursen mod SØ til den 25/6, hvor han er på 45° 40' n. br. Gama Land eksisterer ikke. Derefter sættes kursen ØNØ, og den 16/7 får man Sct. Elias bjerget i sigte Ø for Anchorage. Landgang på Kayak-øen, hvor Steller gør observationer i 10 timer. Derefter sætter modvind og storme ind under hele sejladsen langs Aleuternes ørække. Skibsbrud finder sted på Bering-øen, hvor Bering dør den 8/12 1741. Næste sommer når de overlevende tilbage til Avachabugten. 30 mand er døde ud af 76.

Bering var den effektive leder, selv da han lå dødssyg i

de skibsbrudnes lejr. Den bedste vurdering har man fra Stellers beretning. Bering og Steller var direkte modsætninger, men hans ansvarsfølelse over for sin opgave og over for sine underordnede imponerede Steller. Det kom frem i beskrivelsen af Berings ro og ligevægt i sejrens øjeblik, da de opdagede Amerikas kyst og i hans seje styrke i ulykken og undergangen. Ud fra en helhedsbetragtning må man sige, at Bering led af den vanskæbne, at man både havde for stor og for lille tiltro til ham. De nøgterne og redelige resultater, han kom med, blev mødt med mistillid, og sidst overlæste man ham med uvedkommende opgaver, der tærede på hans kræfter. Som for alle store mænd har der været variationer i eftertidens bedømmelse af hans indsats, der svinger mellem Cooks tidligere omtalte og Dall, der karakteriserer Bering som en frygtsom, ubestemt og indolent person. At han hører til blandt verdens største opdagelsesrejsende, er der ingen tvivl om, hans kartografiske resultater må få alle den slags udtalelser til at forstumme. Diskussionerne går dog stadig, senest har der været negative udtalelser fra engelsk side (Scott Polar Institute), hvilket kræver nyvurderinger fra dansk side. Vitus Bering medaljen er en af selskabets fornemme æresbevisninger. Den danske flåde har siden Chr. IV's tid hævdet traditioner, der lever op til det skildrede. Jens Munk er nævnt, og af søhelte kan nævnes Niels Juel, Peder Wessel og Willemoes, og går vi til den periode, selskabet repræsenterer, er det udforskningen i polaregnene og navne som Gustav Holm og C. G. Amtrup, hvorfra linjen føres videre til viceadmiralerne A. H. Vedel og S. Thostrup.

N. Kingo Jacobsen

